

GROTE ZWERFBLOKKEN IN ZUID-LIMBURG

door

A. THEUNISSEN

Zuid-Limburg is het wonderschone land met zijn heuvels en dalen, zijn lachende velden, zijn heerlijke vergezichten, zijn kronkelende beekjes en wat al niet meer!

Hier kan de amateur-geoloog zijn hart ophalen in kiezel-, mergel- en bruinkool-groeven en mogelijk ook op de stortplaatsen van de mijnen.

Hier kan hij trachten zelf problemen op te lossen, indachtig aan het gezegde: Vindt ge het niet in boeken, dan moet ge het zelf maar zoeken!

Schrijver dezes heeft dat vaak ondervonden. In een kiezelgroeve vond ik eens een verkieselde afdruk van een *Sigillaria elongata* dus een stuk uit het Carboon. Nu wilde ik weten, hoe dat daar was terechtgekomen. Een deskundige gaf me geen genoegzame inlichting. Op een lezing van een geoloog hoorde ik, dat de Carboonlaag, die eens in België het Devoon bedekte, voor een groot deel was geërodeerd. Dat was voor mij een lichtpunt. Oude Maasstromen hadden het met 't grind en zand in Zuid-Limburg afgezet.

Ook de herkomst der grote zuidelijke zwerfblokken wil ik hier aanhalen.

Wie het Zuid-Limburgse land doorkruist, ontmoet soms tegen een helling reusachtige steenblokken.

Bekend zijn de Zweedse erratische zwerfblokken, die met het landijs in het noordelijk deel van ons land aan kwamen en die onze voorouders gebruikten als graven, de z.g. hunnebedden.

In 't Zuid-Limburgse land, dienden de zuidelijke zwerfblokken soms als offerstenen. Vele werden stuk geslagen voor verharding der wegen of liet men zakken in 't akkerland om de hinder bij 't ploegen. De vraag dringt zich nu op: hoe zijn die grote zwerfblokken in Zuid-Limburg daar terechtgekomen?

Om dit probleem op te lossen, heb ik me enige jaren met 't onderzoek van die zuidelijke zwerfblokken bezig gehouden. In Limburg komen die gesteenten als rots niet voor, zodat de blokken van elders, n.l. uit België, of zelfs uit Frankrijk van 't moedergesteente moeten zijn afgescheiden.

Bij onderzoek bleek me, dat de zwerfblokken nog breukranden vertoonden en wel doorgaans aan de zij- en onderkant.

De breukranden aan de bovenkant en gedeeltelijk aan de zijkanten

waren afgesleten. Dit was door erosie veroorzaakt, tijdens ze hier aan de oppervlakte lagen.

De aanwezigheid van breukranden is het bewijs, dat de blokken niet als de kiezelstenen gerold hebben tijdens hun transport.

Ook kunnen we hieruit de gevolgtrekking maken, dat de blokken bij aankomst in Zuid-Limburg waarschijnlijk nog de oorspronkelijke scherpe breukranden hadden.

Verder bleek uit 't onderzoek, dat de blokken liggen tegen de bovenkant van de dalhelling, soms in de nabijheid op 't terras, doch niet in het dal. Zou zich daar een blok bevinden, (zoals ik er een enkel vond), dan moet dit van de helling zijn gerold en dan bevinden zich de erosievlakken en de nog scherpe breukranden niet op dezelfde plaats als bij de andere. Nu is m.i. geen andere verklaring van het transport te geven, dan dat de blokken op of in ijs verpakt als argonauten op gigantische Maasstromen hierheen zijn gevoerd.

Toen de ijsklompen met de rotsblokken hier als boten in de met water gevulde dalen rondreven, botsten ze eindelijk tegen de dalwand aan (bootje aan wal!). De massale aanvoer van water zal eens zijn gaan verminderen, wat tot gevolg had, dat het water in de dalen zakte en de ijsklomp met de zwerfsteen tegen de dalwand kwam te liggen. De ligging der zwerfblokken wijst de waterstand aan tijdens de diluviale afstroming.

De thans aan de oppervlakte liggende zwerfblokken en die, welke niet uit een groeve afkomstig zijn, moeten na de laatste ijsperiode hier zijn aangevoerd.

Door de van de hoogte afzakkende grond bij regen werden de zwerfblokken aan de onderkant gedeeltelijk bedekt en meteen beschermd tegen erosie.

Steenblokken, ingesloten in een afzetting van zand en grind, zijn vermoedelijk van een voorgaande ijsperiode afkomstig.

Terrassen en vanzelf de dalen, hebben in Zuid-Limburg in verband met de veranderlijke Rijn- en Maasstromen met hun meanders en daarbij komende storingsinvloeden in de diluviale tijd grote verandering ondervonden. Hierbij geven we enige vindplaatsen van zwerfblokken in 't Zuid-Limburgse land aan.

Een grote en zeldzame zandsteen met kolk-gaten ligt aan de Molenbeek in 't bos Ehrenstein bij Chèvremont. Het bovenvlak waarin de kolk-gaten zitten, is driekantig 3,20 m × 2 m × 2,10 m. De steen zit in de grond, de dikte zal meer dan 1 m bedragen.

In de nabijheid liggen nog grote Revinien-kwartsieten met pyriet-holten en een zandsteen.

(Zie mijn beschrijving van deze zandsteen met kolk-gaten in 't Ned. Studieblad no. 4 van 1943.)

In 't Elzeterbosch bij Mechelen-Wittem ligt de grootste bekende zandsteen van Z.Limburg 4 bij 3 m eveneens met een paar kolk-gaten en komvormige holten, kolk-gaten in wording. Deze bestaat uit weinig verkitte fijnkorrelige kwartsrijke zandsteen. In de nabijheid, bij 't buitengoed Emmaüs, liggen eveneens grote blokken.

Op de Thullerheide te Vaesrade bij Nuth ligt een kwartsietisch conglomeraat. (Vanaf de Thullerheide heeft men prachtige vergezichten!)

In de Vaesraderberg liggen een paar blauwgrijze blokken kwartsiet uit de zandgroeve waar kris-kras gelaagd zand voorkomt.

In 't dorp Stein L. bij Beek ligt een reusachtig zwerfblok „de Tatersteen”. (Tateren = Zigeuners.)

Nabij de weg van Wintraak naar Munstergeleen ligt een grote Revinien-kwartsiet; aan de voet steenbrokken met scherpe breukranden.

Tegen de helling der krijtrotzen te Geulhem bij Houthem St-Gerlach liggen enige grote blokken.

Een grote zandsteen met napvormige holten is voor de dag gekomen uit de gemeentegroeve in de Brunsummerheide.

De steen bestaat uit fijnkorrelige zandsteen met lagen gerolde steentjes.

Aan de boven-ingang van het Aambosch te Heerlen ligt een grote zandsteen, die volgens 't Geologisch Bureau te Heerlen ter plaatse of in de nabijheid is gevormd en uit z.g. Nivelsteiner zandsteen bestaat.

Het vierkante bovenzvlak is 3,85 m bij 1,75 m, de dikte is ong. een meter. Is hier sprake van transport van deze zware steen van Nivelstein naar Heerlen, een afstand van circa anderhalf uur? De onder- en zij-kanten vertonen nog scherpe breukranden.

Of is de steen een buitenlander uit België b.v. en hier op of in ijs gebracht door de Maas? Hij lag oorspronkelijk aan de bovenkant van de dalhelling, waar thans het Retraitehuis staat, vandaar is hij naar 't Aambos getransporteerd.

De studie van zand en kleine stenen moge belangrijk zijn, ook onze grote zwerfstenen verdienen de aandacht zeer zeker.

Heerlen, Mei 1947.

Noot van de Red. Waar de leden onze Vereniging wel grotendeels onbekend zijn met de geologie van Zuid-Limburg, moet er even op worden gewezen, dat het standpunt van de heer Tneunissen niet onaanvechtbaar is ten opzichte van een stroming van de Rijn door Limburg. Van Straaten e.a. ontkennen deze, Van Rummelen c.s. houden er aan vast, vooral om de pliocene grindafzettingen.

Ook het voorkomen van een thans geëxploiteerde kwartsiet in 't z. van Limburg geeft, wat het transport betreft, wat te denken. En zo is er meer, dat om oplossing vraagt.